

השותפות של הנשים בהנהגת כלל האומה בדמות מרים הנביאה

הרב עדיאל אליו

מרים הנביאה בת עמרם ויוכבד משבט לוי, היא אחותם של משה ואהרן. מיוחדת הייתה מרים אשר מאז שחר ילדותה הייתה לה הסתכלות עם מבט כולל אל העם, באור של חשיבות ובעל ייעוד גבוה יותר מכפי שהוא נמצא כעת בסבלותיו ובשפלו. מתוך ראייה זו הקדישה את חייה למען הישרדותו ועמידתו בימים הקשים. הדרך אשר בה פעלה מרים בהנהגה – הן כלפי אחרים הן כלפי מנהיגים פנימיים הן כלפי העם בכללותו – מרתקת מאוד, משום שמאופן הנהגתה מזדקרת דמות איתנה ובטוחה שאינה מובנת מאליה מעצם היותה אישה.

המדרש מביא כי מרים הייתה חלק מההנהגה בגאולת העם, בהסתמך על הפסוק "וְאֶשְׁלַח לְפָנֶיךָ אֶת מֹשֶׁה אֶהְרֹן וּמִרְיָם". מכאן ששליחותה של מרים בגאולת העם היא ביחס שווה לשליחותם של משה ואהרן. מרים הצליחה לטפס גבוה מאוד ולתפוס מקום של כבוד בשורה הראשונה בהנהגת האומה בזמן התהוותה, איתות המראה אולי את רצון האל למודל של הנהגה בעם ישראל ובכלל האומות, שהרי אנו אור לגויים. הוי אומר כי בהנהגה צריך שתבוא לידי ביטוי כל האישיות המרכיבה את האנושיות כפי בריאתה מלכתחילה, כי זכר ונקבה בראם ונתן להם להנהיג עולם.

המדרש מביא את הסיבות לקריאת שמותיה, אשר גם מהם אפשר ללמוד על תכונותיה:

מרים – על שם שבימים ההם החלו המצרים למרר את חיי בני ישראל.

שפרה – על שהייתה משפרת את התינוק כשהוא יוצא מלא דם.

פועה – שהייתה נופעת יין בתינוק אחר אמה והייתה מפיעה את התינוק כשהוי אומרים מת.

ועוד פועה – על שם "שהופיעה פנים כנגד פרעה וזקפה חוטמה בו ואמרה לו, אוי לו לאותו האיש כשיבוא אלוקים להיפרע ממנו, נתמלא חמה להורגה, והייתה אמה מפיסת עליה אמרה לו אתה משגיח עליה? תינוקת היא ואינה יודעת כלום".

מרים נולדה אל הסבל המתמשך של עם ישראל, ואף הוריה נתנו לכך ביטוי בקריאת שמה. אך היא לא נתנה למרירות להיות לה לרועץ ולמרר ולדכא את ליבה ולתת לשינוי אופייה כילדה, אשר מטבע נעוריו נולד שמח ואוהב עולם. אדרבה, היא שיפרה, בשמה שפרה, את הוולדות, ופועה להם בעליצות ובחדווה ולא נותנת לשום תינוק להיוולד בדממה של מרירות.

פיתוח תכונות אלו של מרים, להסתכל במבט גבוה ולבנות אותו עכשיו גם ברגעים של קושי, יכול לבוא ראשית לכול בהחלטה של נערה או ילדה כמרים לא לקבל את המציאות כמובנת מאליה ולהאמין בלב שלם כי השינוי מתחולל כפי יכולת המחולל, והאמונה לשינוי מניעה אותה כבר עכשיו לפעול כפי כוחה.

היא פועלת יחד ללא לאות ביום יום בתוך העם בעידוד ילודה וקיום הוולדות ומילוי צורכם. מובן מאליו הוא שהיא הייתה צריכה להתמודד עם חששותיהם של הנשים והגברים לגורל ילדיהם שייוולדו למציאות של עבדות ושעבוד. אך מכוח אמונתה ורצונה העז להמשכו של העם וביטחונה כי עוד ניגאל, וצריך שיהיה עם כדי להיגאל, היא רואה בדמיונה בכל ילד שנולד ניצחון, והיא מלאה תקווה כי אולי זה הילד שיחיה את הגאולה. היא שמחה בהיוולדו וצחקה לו ופעתה לו ושיחקה עמו כאילו עכשיו זה זמן הגאולה.

בהתמודדות של מרים עם המנהיגות של העם באותו הזמן מובא בגמרא:

"וילך איש מבית לוי", להיכן הלך... אמר רב יהודה בר זבינא שהלך בעצת בתו. תנא: עמרם גדול הדור היה כיון שראה שאמר פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו אמר: לשוא אנו עמלים עמד וגרש את אשתו עמדו כולן וגרשו את נשותיהן. אמרה לו בתו: אבא קשה גזרתך יותר משל פרעה שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרתה על הזכרים והנקבות, פרעה לא גזר אלא בעולם הזה ואתה בעולם הזה ולעולם הבא, פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת אתה צדיק בוודאי גזרתך מתקיימת.

ובמדרש מובא:

וכיון ששמע את דבריה הביא אותה לפני הסנהדרין ואמרה לפנייהם את דבריה ואמרו לו: עמרם אתה אסרתה אתה צריך להתיר את הדבר. אמר

להם: מה אתם אומרים לי, נחזור בחשאי? אמרו לו: ומי מודיע לכל ישראל? עמד והחזיר את אשתו והושיבה באפריון ואהרון ומרים מרקדים לפניה ומשוררים לפניה. לאחר שראו זאת עמדו כולן והחזירו את נשותיהן.

רואים ממקורות אלו מצד אחד את עמידתה איתן בדעתה כי חייבים להמשיך את הלילודה, ומצד שני את מעשה אביה כמנהיג כלל ישראל שמקבל החלטה של חוסר ברירה ונפרד מאשתו. היא רואה בכך שדר של ייאוש ורפיון באמונת העם בתקוות הגאולה. היא יכלה גם היא לקבל את שיקול דעתו של אביה הגדול, ראש הסנהדרין ומנהיג העם, ולהתבטל בפניו. אך לא, היא עומדת בפני אביה ושוטחת בפניו את דעתה בצורה מכבדת אבל נוקבת מאוד, היות שהאדם באשר הוא אדם, הגם שיהיה גדול עד למאוד, אפשר כי יטעה, ולכן אין בהתבטלות אליו וכבישת הדעת רצון האל. התעוזה בעמידה מול גדול ממנה בחכמה ובמניין היא האמונה כי אמת צריכה להיאמר באשר היא אמת, ואצל מרים זה זעק בכל ישותה. האמת בכל מקום אשר היא תשכון, היא אמת. אומץ הלב של מרים נובע מתוך ההכרה העמוקה כי אין זה משנה גיל או מין בהיות בעלים על האמת, והאמת צריכה לעמוד תמיד כמראה מול עצמה ומול הסובבים אותה ולהוכיח את עצמה בעצם התגלותה לעיני כול בפשטות ומופשטות, כי זה כל הדרה.

עמרם האב אינו יכול לעמוד מול עיניה היוקדות והקורנות של בתו ונמס מולה כאל מול השכינה כי איש אמת נדבק באמת. יכולתה לומר דברים קשים אך בצורה שמבטיחה כי יתקבלו על לב האחר חרף הכאתם, כי מרים נתנה לאביה את מלוא הסמכות והכבוד, כדבריה: "אתה צדיק, שלך בוודאי מתקיימת". בחכמתה זו סללה את הדרך לתת לאמת להיראות בלי שיעמדו חסמים בדרכה.

גם בהמשך, לאחר שעם ישראל נגאל ואמר שירה על הים, ביקשה מרים את שותפות הנשים בשירה על הגאולה ולא רק לעמוד ולראות את הגברים שרים. הואיל ומובן מאליו שגם הן היו באותו הנס, צריך שזה יבוא לידי ביטוי בשירה כפי שבא לידי ביטוי גם אצל הגברים. אלא שמרים הנביאה ברוב פיקחותה וחכמתה לא באה לערער על מנהיגות קיימת, מבקשת רק להנהיג במקום אשר לא יכולה לרדת אליו, ולא משום שאין ביכולתה אלא כי לא נבראה לו. כשם שהאדם לא נברא לבד להנהיג את העולם, אלא עם חוה לצדו וזו היא שלמות ההנהגה ולא ערעור עליה, כך גם צריך שיבוא תמיד לידי ביטוי רצון האל בכך.

גדולתה של מרים בהנהגתה באה לידי ביטוי חזק יותר כשהיא מדברת על אחיה משה עם אהרון וה' יתברך כעס עליה. כאן הבינה כי בהנהגה יש היררכיה ולא מה

שנכון להתנהגותם של כלל המנהיגים נכון לגדול הדור, ולכן עצם ההתייחסות אליו כשווה לנו והשיחה עליו מנקודת מוצא שהוא שווה לנו, גורמת לרפיון בהנהגתו את המנהיגים. אולי היה עליה לגשת למשה עצמו בעניין ולשאול על אופן הנהגתו בלי לגרום לאהרון ולה קלות בכבודו ובסמכותו מעצם השיחה עליו בלי לברר זאת אצלו. לכן נדרשה התערבות כוח עליון ללמדה לשמור על מעמדו של מנהיג האומה אצל שותפיו להנהגה.

שותפות האישה בהנהגת הכלל היא טבעית וצריכה להיות מובנת מאליה, כי זה הוא ביטוי נכון לשלמות ההנהגה – לא כחיסרון בהנהגה הגברית כי אם כהשלמה, ולא כנספח וטפל כי אם כעיקר כמוהו, כפי בריאתו מלכתחילה לשמור על העולם.